

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์นี้เป็นการศึกษา "ขบวนการประชาสังคมกับการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชน" มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการทำงานของขบวนการประชาสังคม และผลกระทบต่อการพัฒนาประชาธิปไตยและการเมืองในชุมชน และเพื่อศึกษาหาความสัมพันธ์ระหว่างความเข้มแข็งของขบวนการประชาสังคม กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจการสาธารณะของชุมชน ผู้วิจัยได้ประยุกต์แนวคิดเรื่อง The Civil Society Diamond (SVEI) ของ Professor Helmut Anheier ผู้จัดทำตัวชี้วัดประชาสังคม (Civil Society Index (CSI)) ให้กับ CIVICUS : World Alliance for Citizen Participation ซึ่งได้นำไปใช้กับขบวนการประชาสังคมใน 65 ประเทศทั่วโลก ระหว่างปี 2546-2548 มาใช้ในการศึกษาคั้งนี้

ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ ประกอบด้วย การเก็บรวบรวมข้อมูลทางเอกสาร และภาคสนาม และการสัมภาษณ์เจาะลึก (in-depth interview) โดยเน้นพื้นที่ศึกษาใน 6 ชุมชน ของจังหวัดอุบลราชธานี ได้แก่ ชุมชนที่มีลักษณะเด่นในเรื่องการทำงานที่มีอุดมการณ์ คือ ชุมชนราชธานีอโศก และชุมชนสหกรณ์เครดิตยูเนียนลำน้ำโขง ชุมชนที่มีลักษณะเด่นในเรื่องการทำงานที่สวนทางกับนโยบายของรัฐ คือ ป่าชุมชนดงขุ่มคำ ชุมชนที่มีลักษณะเด่นในเรื่องการทำงานร่วมมือกับรัฐ คือ ชุมชนป่าดงใหญ่วังอ้อ และ ชุมชนปะอาว และชุมชนที่มีลักษณะเด่นในเรื่องความสัมพันธ์กับนักการเมือง คือ ชุมชนแออัดดัลบัแล โดยประยุกต์วิธีการแปลงแนวความคิดสู่ระดับปฏิบัติการของ Melvin Seeman ในการกำหนดแนวคำถาม รวมทั้งการตรวจสอบข้อมูลและความน่าเชื่อถือ ด้วยการเก็บข้อมูลซ้ำโดยผู้ช่วยวิจัย

จากผลการสังเคราะห์และประมวลค่าตัวชี้วัดสำคัญตามแนวคิด SVEI ผู้วิจัย พบว่า การทำงานของขบวนการประชาสังคม มีผลกระทบต่อการพัฒนาประชาธิปไตยและการเมืองในชุมชน และความเข้มแข็งของขบวนการประชาสังคมมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจการสาธารณะของชุมชน ในชุมชนที่ศึกษามีการทับซ้อนของประชาธิปไตยแบบตัวแทน ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม และประชาธิปไตยแบบถกเถียงเรียนรู้ โดยการมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจการสาธารณะของชุมชน สอดคล้องกับรูปแบบประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมมากที่สุด ขณะที่ปัญหาการเลือกตั้งในรูปแบบประชาธิปไตยแบบตัวแทน

ความสำเร็จและความเข้มแข็งของขบวนการประชาสังคม ในชุมชนที่ศึกษาแตกต่างกันไปตามขนาดของกลุ่ม จำนวนและความหลากหลายของกลุ่มในประชาสังคม และขึ้นอยู่กับปัจจัยสำคัญ คือ ทูตทางสังคม ความหนาแน่นของทูตทางสังคม เช่น ความผูกพันเป็นเครือญาติ ความ

สม่ำเสมอในการพึ่งพาช่วยเหลือกัน การมั่นคงในการรักษาคุณค่า วัฒนธรรม ประเพณีของชุมชนที่มีอยู่ ซึ่งเป็นส่วนสำคัญต่อการเสริมสร้างจิตสำนึกสาธารณะ ตลอดจนทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในชุมชน นอกเหนือจากปัจจัยอื่น ๆ ประกอบด้วย 1) ระดับการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนต่อกิจกรรมของกลุ่ม 2) ศักยภาพของผู้นำในการส่งเสริมและประสานการมีส่วนร่วมทั้งภายในและภายนอกชุมชน จำนวนของผู้นำที่มีคุณภาพ ในทางจริยธรรม ความซื่อสัตย์ ความกล้าในการแสดงออก การมีจิตใจมุ่งมั่นเสียสละ 3) การสนับสนุนจากภายนอก และเครือข่าย ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของทรัพยากร เงินทุน และข้อมูลข่าวสารที่เท่าทันและเป็นปัจจุบัน บทบาทของเครือข่ายและการสนับสนุนช่วยเหลือจากภายนอก ทั้งจากองค์กรเอกชน นักการเมือง หน่วยงานรัฐ เป็นบทบาทที่มีความสำคัญค่อนข้างชัดเจนต่อความเข้มแข็งของขบวนการประชาสังคม รวมทั้งการที่ผู้นำมีความสามารถในการเชื่อมต่อและใช้ทรัพยากรทั้งจากเครือข่ายภาครัฐ ราชการ องค์กรเอกชน และภาคการเมือง ในการพัฒนาชุมชน

ผู้วิจัย ได้มีข้อเสนอแนะเพื่อให้ขบวนการประชาสังคมมีความเข้มแข็งโดยเฉพาะในการมีส่วนร่วมทางการเมือง คือ การสนับสนุนเชิงนโยบายจากรัฐอย่างจริงจังในการเสริมสร้างบรรยากาศการมีส่วนร่วมทางการเมือง การสรรค์สร้างประชาธิปไตยชุมชน ด้วยการสร้างกลไกทางกฎหมายเพื่อเป็นหลักประกันการมีส่วนร่วมทางการเมืองให้เป็นจริง รวมตลอดถึงการจัดให้มีกลไกในรูปแบบสภาประชาธิปไตยชุมชน เพื่อเป็นพื้นที่การถกเถียงเรียนรู้ทางการเมืองในชุมชน